

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ФУНДАМЕНТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ШЛЯХУ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ

Висвітлено напрями розвитку бухгалтерського обліку з урахуванням основних положень політичної економії, що сприятиме подоланню соціальної кризи

Постановка проблеми. Основним питанням, що постає в умовах глобалізації, є питання не стільки розвитку суспільства, скільки подолання соціальної кризи, яка назріла не в локальному, а в світовому масштабі. В таких умовах необхідним є об'єднання всіх наук, особливо суспільних, заради досягнення цієї глобальної мети.

Бухгалтерський облік є прикладною наукою, яка розвивається в напрямі розвитку економіки та суспільства та залежить від тих запитів, які до неї ставляться. А ставитись ці питання повинні не лише власниками, а й вченими в галузі політекономії, оскільки прогноз на майбутнє буде тим точнішим, чим достовірнішою буде інформація про минуле та сьогодення.

В той же час методологія бухгалтерського обліку повинна враховувати основні тенденції розвитку політичної економії, що враховується, зокрема, при здійсненні оцінки майна та зобов'язань, що є ключовим питанням бухгалтерського обліку.

Аналіз досліджень і публікацій. Суспільний розвиток був предметом дослідження починаючи з матерії всіх наук – філософії та є актуальним для всіх суспільних наук й досі. Основним завданням для всіх наук, включаючи політичну економію, є гармонійний розвиток суспільства в напрямі прогресу та недопущення соціальних конфліктів.

Значний внесок у розвиток даного питання здійснили такі давньогрецькі філософи, як Геракліт, Платон, Сократ, Аристотель, німецькі філософи різних часів Георг Гегель, Артур Шопенгауер, Іммануїл Кант, Фрідріх Ніцше, Карл Маркс, англійські філософи Джон Локк, Давид Юм, французькі філософи Жан Жак Руссо, Клод Адріан Гельвецій, Альберт Камю, український філософ Григорій Сковорода, австрійський економіст і філософ Фридрих Август фон Хайек, Карл Раймунд Поппер, американський соціолог та політолог Деніел Белл, засновник школи фізичної економії Франсуа Кене та представники української школи фізичної економії – С.А. Подолинський, В.І. Вернадський, М.Д. Руденко, В.О. Шевчук, засновник такої науки, як енвіроніка - М.Г.Белопольський та інші автори, які так чи інакше розглядали в своїх працях питання суспільного розвитку.

Помітна інтеграція традиційних економічних концепцій з соціологічними та політологічними. Підтвердженням цього факту є те, що в останні роки Нобелівські премії з економіки присуджуються вченим, які працюють на межі економіки, соціології та психології (Роберт Дж. Ауманн та Томас К. Шеллінг, які отримали премію за пояснення теорії конфліктів через дослідження теорії ігор; Данієл Кахнеман – за викладення поглядів, отриманих під час проведення психологічних досліджень в економічній науці, зокрема, стосовно людських суджень та прийняття рішень в умовах невизначеності; Джеймс А. Мірлес та Уільям Вікрей – за фундаментальний внесок до економічної теорії стимулів в умовах асиметрії інформації; Роберт Лукас – за розробку та прийняття гіпотез раціональних очікувань і таким чином трансформацію макроекономічного аналізу та залежного від нього нашого розуміння економічної політики; Гарі С. Бекер – за розширення сфери мікроекономічного аналізу до широкомасштабної людської. Нобелівський лауреат Морріс Алле зазначав, що "те, що є правильним для фізики, є правильним й для економічних наук" [1, с. 50].

Кожен з них висловлював свій погляд, що зумовлено різними історичними умовами їх існування, різним соціальним походженням тощо. Але їх досвід дозволить виділити ті аспекти, які є дійсними в сучасному нам світі.

Метою написання цієї статті є висвітлення напрямів розвитку бухгалтерського обліку з урахуванням основних положень політичної економії, що сприятиме подоланню соціальної кризи.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасні економісти в більшості випадків не оперують такою категорією, як справедливість, оскільки вважають, що її неможливо виміряти та співставити з категоріями суто економічними. Але економіка – це суспільна наука, яка завжди розвивалась в одному напрямі з розвитком суспільного ладу. З часом вона пройшла шлях певного "відсуспільнювання" та її завданнями, поряд з такими фундаментальними науками, як фізика та математика, почали ставити відкриття універсальних законів, над якими час не має влади, незалежних від волі людини та суспільства, а центральною категорією стала категорія ефективності, при чому в самому вузькому розумінні: співвідношення економічного ефекту з витратами, понесеними на його досягнення. І тут справедливість опинилась поза сферою інтересів економістів. В той же час класична політекономія визнає три центральні питання: що, як і для кого виробляти? Як можна відсуспільнювати науку, яка вирішує питання: для кого? А в будь-якій суспільній науці ключовим питанням є дотримання принципу соціальної справедливості. Його ігнорування, нехтування ним рано чи пізно стає перешкодою економічного зростання та розвитку.

Останнім часом загострюються взаємовідносини суспільства з бізнесом, державою, навколишнім середовищем, що породжує дедалі більше нових проблем. З'явилися ознаки соціально-економічних, екологічних, політичних та інших криз, які охоплюють все більше сфер людської життєдіяльності. Однією з концепцій, що розробляється вченими різних галузей, є концепція сталого розвитку, яка передбачає три основні напрями розвитку:

- забезпечення якості економічного зростання;
- збереження навколишнього середовища;
- задоволення життєвих потреб всіх верств населення.

Визначальною умовою прогресу цивілізації є забезпечення відповідності знань рівню господарювання, яке вони відображають. Враховуючи вищезазначене, реалізація концепції сталого розвитку можлива в світлі фізичної економії. Ще в 60-х рр. ХХ ст. Морріс Алле дійшов висновку, що "науковий аналіз економічних явищ показує наявність таких же неймовірних закономірностей, як і в фізичних науках" [1, с. 30].

Засновником цього напряму економічних знань є Франсуа Кене, головною ідеєю якого було продукування абсолютної доданої вартості. В подальшому визначним для розвитку сучасних економічних знань стали дослідження представників української школи фізичної економії – С.А. Подолинського, В.І. Вернадського та М.Д. Руденка [5, с. 195].

Виключно цінним науковим досягненням С.А. Подолинського в його дослідженні "Праця людини та її ставлення до розподілу енергії" (1880) є тлумачення взаємодії між суб'єктом та об'єктом. З одного боку, мова йде про розподіл – похідний від енергії як об'єкта елемента системи. З іншого боку досліджується праця, тобто складова системи, похідна від людини, як суб'єкта взаємодії.

Як зазначив М.Г. Белопольський, "з вищевикладеного висновку один, – якщо людство не візьметься за розумне і

справедливе облаштування миру, то кінець XXI ст. може не застати нашу цивілізацію” [2, с. 101].

Соціальна криза, яка назріла в суспільстві, є результатом кризи політичної економії. Причиною ж останньої є необґрунтованість концепцій, які існують. Теоретичний рівень виявився відірваним від функціонального.

Говорячи ж про функціональний рівень, слід зазначити що основним джерелом інформації для формування макроекономічних концепцій є бухгалтерський облік. Від правильності організації та ведення бухгалтерського обліку на мікрорівні, тобто на рівні кожного окремо взятого суб'єкта господарювання, залежить в подальшому результат узагальнення даних на макрорівні, тобто інформація, що характеризує рівень економічного та соціального розвитку країни в цілому.

Бухгалтерський облік розвивається відповідно до розвитку світової економіки та економіки кожної окремої країни. Як зазначив проф. Ф.Ф. Бутинець, “облік – дивовижна вчителька в економіці, яка покликана спрямовувати думки бізнесменів, наводити порядок там, де вони не впорядковані, викорчувувати безглуздя, фільтрувати брудне і відображати ясність в економічній діяльності” [3, с. 7]. Відповідно, ця інформація також повинна мати соціальну спрямованість.

Ще в XIX ст. Піетро-Рігобона зазначав: “Розумно застосована бухгалтерія є свого роду моральною гарантією для суспільства” [4, с. 47-48].

Бухгалтерський облік, надаючи достовірну інформацію про доходи і витрати, здійснює моральний вплив, що проявляється у наступному:

1) бухгалтерський облік наштовхує власника, в якого сформовані певні моральні якості, планувати використання тих ресурсів, які він має в своєму розпорядженні або планує одержати, утримуючи його від недоступної на даний момент розкоші або марнотратства, нагадуючи про те, що він марнує не тільки своє власне надбання, але й чуже;

2) за допомогою бухгалтерського обліку власники підприємств, в яких намітились тенденції банкрутства, мають можливість якнайшвидше помітити негативну тенденцію, отримують можливість *завчасно* запобігти банкрутству і не ризикувати, опинившись *несподівано* на краю загибелі;

3) у випадку, коли банкрутство виявилось таки неминучим, правильно складені реєстри обліку та достовірна звітність нададуть можливість справедливо розподілити майно, що залишилось, враховуючи норми чинного законодавства та соціальної справедливості;

4) крім того, у випадку банкрутства правильно складені реєстри обліку та достовірна звітність будуть запорукою відстоювання чесного імені та гідності власника (керівника), доводячи, що банкрутство сталося не з його вини;

5) основним завданням бухгалтерського обліку є захист майна власника, тобто бухгалтерський облік у значній мірі сприяє недоторканості права власності, що складає основу суспільного життя;

6) бухгалтерський облік сприяє контролю за цільовим використанням майна суб'єктів господарювання, в тому числі засобів, призначених для задоволення потреб як власних працівників, так і місцевої громади і суспільства в цілому;

7) бухгалтерський облік шляхом оприлюднення інформації в звітності сприяє розвитку гласності щодо дійсного стану підприємства, що, в свою чергу, сприяє добробуту держави в цілому. Звітність повинна відображати джерела доходів і напрями витрат; вона

повинна вселяти в рядових громадян впевненість в тому, що ними добре управляють; завдяки ній налагоджуються партнерські взаємовідносини між державою та суб'єктами господарювання;

8) бухгалтерський облік ведеться на макрорівні. Але основою добробуту на макрорівні є добробут на мікрорівні; народне багатство знаходиться в тісній залежності від приватного багатства;

9) для того, щоб підприємства діяли як в інтересах власної справи, так і в інтересах суспільства, потрібно організувати систему контролю за достовірністю інформації, відображеної в бухгалтерському обліку.

Саме в частині перетину політичної економії та бухгалтерського обліку повинні зароджуватись концепції соціально-економічного розвитку суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бухгалтерський облік – це прикладна наука, розвиток якої можливий лише на ґрунті, підготовленому політичною економією, яка визначає основні тенденції розвитку суспільно-економічного життя.

В той же час політична економія, яка базується на статистичній інформації для формулювання цих самих законів розвитку, може суттєво відірватись від реалій життя за умови, що статистична інформація в межах країни сформована на основі недостовірної інформації, одержаної з системи бухгалтерського обліку кожного окремого суб'єкта господарювання. Таким чином, бухгалтерський облік є першим сигналом, який дозволяє вчасно відкоригувати соціально-економічну концепцію розвитку, втілити її у життя та одержати позитивні для суспільства результати.

Визначати, що головніше – політична економія чи бухгалтерський облік – це розмова заради розмови. Кожна з цих поважних наук має право на життя та, більше того, не може існувати одна без одної.

Список використаної літератури:

1. Алле М. Экономика как наука: [пер. с франц.] / М. Алле. – М.: Наука для общества, 1995.
2. Белопольский Н.Г. Энвайроника – наука будущего развития человечества / Н.Г. Белопольский. – [3-е изд., перераб. и доп.] / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2007. – 436 с.
3. Бутинець Ф.Ф. П'ятнадцять років надій та ілюзій / Ф.Ф. Бутинець // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2007. – № 1(39). – С. 7-23.
4. *Пиетро-Рігобона*. Счетоводство и его отношение к общественному и частному благосостоянию / Пиетро-Рігобона // Счетоводство. – 1889. – № 4. – С. 46-48.
5. Шевчук В. Еволюція новітньої економічної парадигми і перспективи розвитку української наукової школи / В. Шевчук // У зб.: Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2000 року. Частина 3. – К.: КДТЕУ, 2000.

ЖИГЛЕЙ Ірина Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності суб'єктів господарювання;
- бухгалтерський облік операцій, виражених в іноземній валюті;
- бухгалтерський облік в торгівлі